

TAUSTINFO

PEAMISED STRUKTUURSED REFORMID AASTAL 2000

Majanduse naasmine kasvurajale ning varasemast stabiilesem väliskeskkond löid head tingimused struktuursete reformide jätkamiseks.

Ehkki reformide elluviimisel oli 2000. a esimesel poolel tegu märkimisväärse edenemisega, ei saa neid lõpetatuks lugeda. Struktuurse arengu osas tõi 2000. aasta algus välja mõned varasemate aastate kitsaskohad. Nii elektrijaamade erastamise kui ka pensionireformi elluviimise strateegilised seisukohad leidsid strateegilistes arengukavades kajastamist juba mitu aastat tagasi. **Paraku ei pälvinud need dokumendid kohe nende valmimise järel ilmselt piisavat tähelepanu. Seevastu reformide elluviimise käigus puhkenud diskussioon ei piirdunud ainult rakenduslike küsimustega, vaid kippus vaidlustama varem heaks kiidetud põhikontseptsioone.**

Eriti puudutab see elektrijaamade erastamisprotsessi, kus diskussioonis müügitehingu detailide üle jõuti isegi energeetika strateegilise arengukava (põlevkivienergeetika säilimine, elektritootmise ettevõtete lahutamine jaotussüsteemist ja nende müümine strateegilisele investorile) vaidlustamiseni. Samuti puhkes uuesti paari aasta tagune vaidlus selle üle, kas vaid ühe võimaliku erastajaga läbi rääkides on võimalik jõuda optimaalseima lahendini.

Valitsuse poolt energeetika arengu kavandamiseks moodustatud komisjon oli jõudnud 1998. aastal järgmiste tulemuste ja soovituseni: 1) Eesti põlevkivivarud on suuremad kui siiani arvatud ja neist jätkub veel pikaks ajaks; 2) põlevkivienergeetika hääbumine tähendab tõsiste sotsiaalsete probleemide tekkimist Ida-Virumaal; 3) põlevkivielektrijaamad peavad kuuluma ühele ettevõtjale; 4) elektrienergia tootmine ja selleks vajaliku põlevkivi kaevandamine liidetakse ühte kontserni; 5) AS Eesti Energia koos strateegilise investoriga asutab ASi Eesti Energia tütaraktiivseltina äriühinguna Eesti ja Balti elektrijaamade baasil,

kus ASile Eesti Energia kuulub vähemalt 51% aktsiatest. Samuti peeti otstarbekas riiklike ressursside puudumise tõttu kaasata põlevkivienergeetika arendamiseks strateegiline investor. Need seisukohad leidsid väljenduse energeetika strateegilises arengukavas ja üldsus näis nende seisukohtadega päri olevat. Rohkem diskussioone põhjustas erastamisviisi valik, kuid ka sel juhul jäi sõelale ekspertide ettepanek tehingu keerulisuse tõttu mitte korraldada avalikku konkurssi. Sel moel loodeti tagada vajalik paindlikkus läbirääkimistel ja saavutada Eesti huvidele maksimaalselt vastavad tingimused.

2000. a suveks oli Eesti partneriks läbirääkimistel saanud NR Generating International BV oma emafirmade NRG Energy Inc ja Northern States Power Company toetusel ja lepingu raamistik peaaegu selgunud. Mõneti ootamatult avaldasid nii Eesti äriühingonnad kui ka laiem avalikkus kahtlusi lepingu tingimuste osas, mille järgi Eesti riik kohustus ASi Eesti Energia vahendusel ostma igal aastal teatud koguse elektrienergiat (ainus Eesti-poolne garantii) kindlaks määratud hinnaga¹. Kahtlused puudutasid tulevasi koguseid ja hindu. Sisuliselt sooviti teada elektri tulevikuhinda Euroopas, mille kohta on asjatundjad erinevaid eeldusi kasutades jõudnud vägagi lahkevate tulemusteni. Ühelt poolt mõjutavad hindu tõusu suunas nõudmise-pakkumise järjest pingestuv vahetõus ja mittetaastuvate loodusvarade suur tähtsus energia tootmisel. Sellele avaldab tugevat vastutoimet energiaturu areng. Viimasele 10–15 aastale on olnud iseloomulik elektrienergia stabiilsus või isegi langus maailmas (seda just tootmistarbijate puhul). Hinnalanguse põhjusena tuuakse esile nii nõudmise-pakkumise praegust suhet, elektrijaamade erastamist kui ka energiaturu avanemist. Samas tuleb rõhutada, et elektrituru kujunemine on alles üsna algusjärgus ning on veel täiesti ebakindel, kuivõrd stabiilsed on eeltoodud protsessid. Lähtudes põlevkivienergeetika säilitamise soovist, on vägagi küsitav, kas ka ilma

¹ 2006. aastani moodustab see umbes 75% Eesti elektrienergia tarbest ja järgneval seitsmel aastal 50%.

kavandatava erastamislepe piiranguta on Eestisse võimalik sisse osta rohkem kui pool tarbitavast elektrist.

Käesoleva aasta augustis allkirjastatud raamlepe annab jõustumise korral nii ettevõtjatele kui ka üksiktarbijatele stabiilse hinna pikaks ajaks, ehkki keegi ei ole võimeline kindlalt ennustama, kas see on madalam või kõrgem kui lähinaabritel. Leppes on elektriijaamadest müüdava elektri hind teatud koguse juures fikseeritud. Oletagem, et see on 15% kõrgem kui praegu kehtiv. Tootjahindadele peaks see tähendama keskmiselt veidi rohkem kui 0,4% suurus tõusu, mis kaupade ja teenuste kaudu tarbijani jõudes tähendaks ka THH kasvu kuni 0,3%. Otseselt kodutarbijatele müüdava elektri sama suur hinnatõus tähendaks kokku THH 0,7%list tõusu.

Senised vaidlused elektri hinna üle on keskendunud elektri hinnale lõpptarbijaja jaoks. Seetõttu ei saa ka näiteks järgmise aasta alguseks kavandatud hinnatõusu kohta (kodutarbijatele ca 20%) öelda, kas see on rohkem tingitud tootmis- või jaotuskuludest².

Elektrihinna edasisel kujunemisel tuleb NRG tehingu positiivseks küljeks lugeda seda, et tingimuste jõustumisel on tulevikus fikseeritud vähemalt üks elektrimüügi lõpphinda mõjutav komponent – Eesti Energia poolt sisseostetava elektri hind. Edasine elektrihinna tõus sõltub seega eri lepingute tingimustest, milles sätestatakse Eesti Energia poolt jaotusvõrkudele müüdava elektri hind ning jaotusvõrkude poolt omakorda juurde pandav hinnalisa.

Kui elektriijaamade erastamisel jõuti, vaatamata ühiskonnas avaldunud erimeelsustele, varasemate strateegiliste arengukavade praktilise realiseerimiseni, siis pensionireformi osas toimus päris tõsine kontseptsiooni muutus.

Juba mitu aastat tagasi võttis valitsus pensionireformi kavandades suuna senise jooksva rahastamisele nn kolmesambalise variandiga. Reformi eesmärgiks oli tagada enam-vähem praegune asendatavusmäär (keskmise palga ja pensioni suhe) ka tulevikus, kui demograafiline situatsioon halveneb ja iga pensionisaaja kohta tuleb vähem maksumaksjaid. Vabatahtliku kogumispension ehk kolmanda samba juurutamiseni jõuti 1999. aasta alguses, kohustusliku rahvapensioni ehk esimese sambani tänavuse aasta alguses. Kohustuslik kogumispension ehk teine samba oli kavas juurutada alates 2001. aastast, kuid rakenduslike otsuste kavandamisel puhkes vaidlus selle üle, millised reformiga seotud kulutused on aktsepteeritavad ja millise põlvkonna või sotsiaalse grupi kanda need jäävad. Kuna kõiki poliitilisi jõude rahuldava tulemuseni ei jõutud, otsustas valitsus muuta varem kavandatud kohustusliku pensionikindlustuse makset II sambasse täielikult vabatahtlikeks. Erinevus tavalisest vabatahtlikust pensionikindlustusest seisneb selles, et II sambaga liitujate maksetele (2% töötasust) lisatakse I samba arvel osa ühineja palgalt makstud sotsiaalmaksust (4% töötasust). Sotsiaalmaksu määra otsustati seejuures mitte tõsta. On võimalik, et pensionisüsteemi reformimise juurde pöördutakse veel tagasi.

² Järgmiseks aastaks on Eesti Energia valmistanud nii kodu- kui ka äritarbijale suure hulga hinnapakette, mis koosnevad (nagu suurklieentide jaoks ka seni) püsiühendusastust ja tarbitud elektri hinnast ning tähendavad ristsubsideerimise vähendamise korral ka müügistrateegia muutust.